

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

.....
שיעורים ממורנו ורבינו

מרא דאתרא דשכונת "אדמור מצאנז-והסביבה"

מורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

פרשת שמות, תשפ"ב

התוכן:

1. טעה והתחיל ברכת "אשר יצר" בין גאולה לתפילה (ליל שבת קודש "שמות") – עמוד 2.
2. אם מותר לתת אבר מן החי לגוי הנמצא בפיקוח נפש, (שבת קודש "שמות") – עמוד 8.

ניתן לצפות ולהוריד את כל שיעורי מרן הרב שליט"א

באתרנו: <http://pninim.co.il/>

שיעורי הגאון רבי יום טוב זנגר תחת הלינק:

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ליל ש"ק פ' שמות תשפ"ב

טעה והתחיל ברכת אשר יצר בין גאולה לתפילה

מעשה שהי' במי שהתפלל שחרית בש"ק עם הצבור, וכשסיים ברכות ק"ש לפני שמו"ע ואמר "גאל ישראל", הרגיש שצריך לצאת לנקביו, ולכן יצא ונטל ידיו, וכשחזר למקומו הצבור עדיין היו באמצע שמו"ע, והתחיל לברך "ברוך אתה ה'" על דעת לברך אשר יצר, ואז נזכר שאסור להפסיק בין גאולה לתפלה, ונסתפק מה עליו לעשות, ונרשום כמה צדדים בשאלה זו:

א. כיון שכבר הפסיק בין גאולה לתפלה אפשר יכול לכתחילה להמשיך ולברך ברכת אשר יצר, או שמא יש לחלק בין הפסק בלי דיבור להפסק בדיבור, אלא דאפילו אם הפסק בלי דיבור אינו כ"כ חמור, אפשר כשיצא לנקביו והיה במצב שאסור לו להתפלל, גרע טפי, ושפיר נחשב כהפסק.

ב. עוד יש להסתפק, אפילו אם ירצה להמשיך בתפלת שמו"ע "אלוקינו ואלוקי אבותינו", אפשר כיון שבירך תחילת הברכה על דעת לסיים בברכת אשר יצר, לכתחילה אסור לו לסיים בברכה אחרת ממה שחשב לברך כשהזכיר שם ה'.

ג. או דילמא, כשם שבדיעבד אם אחרי שאמר "ברוך אתה ה'", סיים בברכה אחרת שלא חשב לברכה בזמן הזכרת השם, שפיר יי"ח, ה"ה בנד"ד שבא לשאול לכתחילה מה לעשות, אפשר ראוי ליעץ לו כיון שהוא במצב של בדיעבד, דהרי אסור להפסיק בין גאולה לתפלה, עדיף שימשיך בתפלת שמו"ע ולא יסיים בברכת אשר יצר.

ד. מאידך גיסא עדיין לא אמר הפסוק "ה' שפתי תפתח", וי"א שהוא חלק משמו"ע, וא"כ אם ימשיך בתפלת שמו"ע יפסיד אמירת פסוק זה.

ה. עוד יש להסתפק, אם נאמר שנחשב שכבר הפסיק בין גאולה לתפלה, אפשר עדיף שיסיים "למדני חוקיך" כדי לקצר ההפסק, ולא יברך כל ברכת אשר יצר שהיא הפסק הרבה יותר גדול, או שמא כיון שעומד בין גאולה לתפלה אין זה המקום לומר פסוק בתהילים, אפילו אם כוונתו להנצל מהזכרת שם ה' לבטלה.

ו. עוד יש להסתפק, כיון שהמעשה הי' בש"ק, הרי נחלקו הפוסקים אם האיסור להפסיק בין גאולה לתפלה נאמר רק בימות החול או גם בשבת, ואם האי דינא הוא רק בימות החול, לכאורה עדיף שיסיים ברכת אשר יצר ואח"כ יתפלל שמו"ע.

היאך צריך לנהוג כשנצרך לנקביו בין גאולה לתפלה

בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' כ"ב) דן בענין מי שנצרך לנקביו והוא עומד בין גאולה לתפלה, דמצד אחד אסור להפסיק בין גאולה לתפלה, ומאידך גיסא אסור להתפלל בגוף שאינו נקי, וכתב דאם הוא בגדר נצרך לנקביו המבואר בשו"ע (סי' צ"ב ס"א) שתפלתו תועבה, דהיינו שאינו יכול להעמיד עצמו שיעור הילוך פרסה (שבעים ושתים דקות), פשיטא שלא יתפלל אע"פ שלא יסמיך גאולה לתפלה, אבל אם הוא רק בגדר גוף שאינו נקי שאינו יכול להעמיד עצמו מלהפית, יתפלל ויסמיך גאולה

לתפלה, דהלא הבה"ל (סיי פ' סוד"ה מוטב) נקט דבמקום חשש הפחה לא יבטל תפלה בצבור, וביותר הביא בשם הגר"א דעיקר הקפידא היא בשחרית שמתפלל בתפילין, אבל בתפלת מנחה ובק"ש ובתפלת מעריב, יתפלל, וכשיצטרך להפיח יפסיק עד שיכלה הריח ע"ש, והרי נד"ד היה בשבת שאין לו תפילין. אבל כל זה הוא רק לגבי לכתחילה, האם יפסיק בין גאולה לתפלה או לא יפסיק, משא"כ בנד"ד, כיון שהשואל כבר יצא לנקביו, יש לדון מה עליו לעשות.

סמיכת גאולה לתפלה

מקור החיוב להסמיך גאולה לתפלה שנינו בברכות (ט:), כל הסומך גאולה לתפלה אינו ניזוק כל היום כולו, ואמנם תוסי' שם כ' דהיינו רק כשמתפלל כותיקין וקורא ק"ש סמוך לנץ החמה, אבל הביי (סי' ס"ו) כ' דגם הקורא ק"ש אחרי הנה"ח מצוה לסמוך גאולה לתפלה, ואסור להפסיק ביניהם. עוד מצאנו בברכות (מ"ב). שלש תכיפות הן, תכף לסמיכה שחיטה, **תכף לגאולה תפלה**, תכף לנט"י ברכה. בנוסף לכך, רש"י בברכות (ד:) הביא ירושלמי (שם פ"א ה"א) - מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה, לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג, אף הוא הפליג, אלא יהיה אדם מקרב להקב"ה אליו, ומרצהו בתשבחות וקילוסין של יציאת מצרים והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו.

להלכה נפסק בשו"ע (סי' ס"ו ס"ח) צריך לסמוך גאולה לתפלה, ולא יפסיק (עי' מ"ב סקל"ח דהיינו אפילו בשהיה בעלמא, ובסי' קי"א סק"ב הסביר דהיינו שלא ישהה יותר מכדי דיבור) לאחר שאמר גאל ישראל (נחלקו הפוסקים מתי צריך לפסוע הפסיעות לפני שמו"ע – התהל"ד סי' קי"א סק"א כ' שאינן נחשבות כהפסק כיון שהן לצורך התפלה, אבל הקצשו"ע סי' י"ח ס"ב כתב, שאת ג' הפסיעות לאחוריו יעשה לפני שמסיים ברכת גאל ישראל, ולאחר שסיים הברכה יחזור לפניו ג' פסיעות), ורק אם אירעו אונס שלא הניח תפילין ונזדמנו לו בין גאולה לתפלה מניח אז, ולא יברך עליהם עד אחרי שיתפלל (וע"ש במ"ב סקמ"ב דהכי נקטינן להלכה אע"פ שי"א שגם יברך), אבל טלית לא יניח אז (והסביר המ"א דכמו"כ מצאנו דמי שנפל טליתו באמצע שמו"ע אסור לחזור להתעטף בו באמצע שמו"ע כמבואר בשו"ע סי' צ"ז ס"ד, והמחצה"ש הביא בשם הבי"י טעם הדבר דשתיקה ג"כ הוי הפסק)... אין לענות קדיש וקדושה בין גאולה לתפלה. עוד פסק השו"ע (שם בס"ז ובסי' קי"א ס"א) דאסור לענות אמן אחר ברכת גאל ישראל, והרמ"א חולק וכ' דנוהגין להקל לענות אמן אחרי ברכת השליח צבור.

עכ"פ בנד"ד זה ברור, שאסור לברך ברכת אשר יצר בין גאולה לתפלה, ומשמע אפילו אם היא בגדר מצוה עוברת, שאם יצטרך לנקביו עוד פעם אחרי שמו"ע, שוב לא יוכל לברך למפרע, בכל זאת נראה שלא יברך, דהרי גם איש"ר וברכו הם בגדר מצוה עוברת ואסור לו לענות בין גאולה לתפלה.

האם היציאה לנקביו נחשבת כהפסק בין גאולה לתפילה

אבל כיון שכבר הפסיק כשיצא לנקביו, והפסיד המעלה של סמיכת גאולה לתפלה, דאפילו אם נאמר ששהיה בשתיקה אסורה, בכל זאת אינה נחשבת כהפסק בדיבור, ואילו נד"ד גרע טפי כיון שיצא לנקביו, ואפשר בכה"ג כבר הפסיד מעלת סמיכת גאולה לתפלה, ואם ישמע קדיש או ברכו יתחייב לענות, וממילא כיון שכבר הפסיק שוב אין חסרון במה שיברך ברכת אשר יצר.

אבל זה אינו, דהרי תוסי' בברכות (י"ג:): הוכיחו דבאמצע שמו"ע אסור לענות קדיש וקדושה מק"ו, דאם בין גאולה לתפלה אסור, כש"כ בתפלה עצמה. הרי דהפסק באמצע שמו"ע יותר חמור מהפסק בין גאולה לתפלה, ובענין מי שנצרך לנקביו באמצע שמו"ע כ' המ"ב (סי' צ"ב סק"א) בשם הח"א וז"ל ואם א"א לו לעמוד עד שיגמור שמו"ע, מותר לו לצאת ולפנות באמצע, רק שלא יפסוק

בדיבור, ומשמע מזה דא"כ לא יצטרך לחזור לראש, כיון שקודם התפלה לא היה צריך לנקביו, והוא שלא ישהה ע"י היציאה כדי לגמור את כולה עכ"ל. לפ"ז בנד"ד יציאתו לנקביו אינה נחשבת כהפסק בדיעבד, דהרי יכול להמשיך להתפלל, וממילא אין היתר לברך אשר יצר.

טעה והתחיל ברכתו על דעת לסיים בדבר אחד ורוצה לסיים בדבר אחר

אבל עדיין יש להסתפק, האם לכתחילה מותר לו להמשיך בתפלת שמו"ע, או שמא כיון שתחילת הברכה לא היתה על דעת לברך שמו"ע, לכתחילה אסור להמשיך בברכה אחרת. המ"ב (סי' קפ"ח סקכ"ג) הביא בשם הח"א (כלל מ"ז סי"ח), דמי ששכח לומר רצה בברהמ"ז בשבת, והתחיל ברכת הטוב והמטיב ואמר "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם", יסיים אשר נתן שבתות למנוחה וכו', ואח"כ יחזור ויאמר ברכת הטוב והמטיב (ומה שהק' שם הבה"ל ע"ז אינו נוגע לנד"ד).

כמו"כ פסק המ"ב בהל' ציצית (סי' ח' סקמ"א), דמי שלקח טלית להתעטף בו והתחיל לברך עליו, ולפני שסיים הברכה לקחוהו ממנו, והיו תפילין לפניו, יכול לסיים אקב"ו להניח תפילין ויוצא בו. הרי מבואר בהני תרי דיני דאע"פ שהתחיל הברכה על דעת לסיים בדבר מסויים, יכול לשנות סיום הברכה.

אבל יש להקשות ע"ז, דהרי נפסק בשו"ע (סי' מ"ו ס"ה) אם קדם ובירך זוקף כפופים קודם שיברך מתיר אסורים לא יברכנה, והסביר המ"ב (סק"כ) כיון שנתן הודאה שנזקף לגמרי, זה בכלל, דמתיר אסורים נתחייב מיד כשיושב (אבל ע"ש שהאחרונים חולקים על השו"ע), והביא שם בשם הח"א אם בשעה שאמר בא"י, היתה כוונתו לברך זוקף כפופים, יסיים זוקף כפופים, אע"ג דאז לא יוכל לברך מתיר אסורים... אלא יסיים כמו שחשב בשעה שהזכיר השם.

ולכאורה קשה טובא, מאי שנא ברכת הטוב והמטיב וציצית שיכול לסיים בברכה אחרת, ומאי שנא ברכות השחר שלא ישנה ממה שרצה לברך, וצריך לומר דבמקום חשב ברכה לבטלה מותר לסיים בברכה אחרת, דהרי בדיעבד י"ח אם סיים בברכה אחרת ממה שחשב בזמן שאמר בא"י, וא"כ גם לפני שסיים הברכה מותר לסיימה אחרת ממה שחשב אם זה יצילו מברכה לבטלה, דגם זה מצב של בדיעבד, ולכן כשהתחיל לברך על דעת ברכת הטוב והמטיב, אם ימשיך לברך כפי מחשבתו, כיון שלא אמר "רצה" בשבת יצטרך לברך כל ברהמ"ז עוד פעם, וכמו"כ כשבירך על הציצית ולקחוה מלפניו, כדי להנצל מברכה לבטלה מותר לו לסיים על התפילין, משא"כ בברכות השחר שלא יגרום ברכה לבטלה אם יסיים זוקף כפופים כמו שרצה לברך, לכן פסק שם הח"א שיסיים כפי מחשבתו כשהזכיר את ה'.

לפ"ז י"ל גם בנד"ד, כיון שהוא במצב של בדיעבד, דהרי אסור לו לברך ברכת אשר יצר בין גאולה לתפלה, עדיף שימשיך ברכתו ויתפלל תפלת שמו"ע אע"פ שכשאמר ברוך אתה ה' התכוון לברך ברכת אשר יצר.

התחיל תפילת שמו"ע בלי כוונה שעומד לפני המלך

אלא דיך להעיר על עצה זו, משום שכשהתחיל לברך ברוך אתה ה', חשב שמברך ברכת אשר יצר ולא חשב שעומד לפני ה' כמו שצריך לכוון בשמו"ע, דהרי מבואר בשו"ע (סי' צ"ח ס"א) דהמתפלל שמו"ע יחשוב כאילו שכינה כנגדו, וברמב"ם (הל' תפלה פ"ד ה"א) כ' וז"ל חמשה דברים מעכבין את התפלה..... וכוונת הלב..... ואם התפלל בלא כוונה, חוזר ומתפלל בכוונה עכ"ל (ע"ש הט"ו), ובחי' מרן הגר"ח הלוי שם העיר דמסתימת לשון הרמב"ם מבואר, דדין כוונה הוא בכל התפלה, ואילו במקום אחר (שם פ"י ה"א) כ' וז"ל מי שהתפלל ולא כוון את לבו יחזור ויתפלל בכוונה, ואם כוון את לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך עכ"ל, ולכן חידש דיש כוונה על פירוש המילים שמעכב רק בברכה

ראשונה, ויש עוד כוונה שהיא מעצם מעשה התפלה, שרואה את עצמו עומד לפני השכינה, ואם לא יחשוב כן, הוא בגדר מתעסק, וכוונה זו מעכבת את כל התפלה. לפי"ז קשה טובא בנד"ד, היאך יי"ח תפלה אפילו בדיעבד אם התחיל הברכה על דעת ברכת אשר יצר ולא על דעת שמו"ע.

ולכאורה י"ל, כיון שעכשיו הוא מחליט שרוצה להמשיך בתפילת שמו"ע, הרי מפורסם מה שאומרים בשם מרן החזו"א זצ"ל, שאם לא כוון באבות, כל זמן שעדיין לא התחיל אתה גבור יהרהר במחשבה את כל ברכת אבות (ארחות רבנו ח"א עמוד נ"ט סוף אות קצ"ד, וע"ע בהליכות שלמה על תפלה פ"ח ס"ט), וא"כ בנד"ד אם עכשיו יחליט להמשיך בשמו"ע, ממילא הוי כאילו עכשיו חושב על מה שכבר אמר "ברוך אתה ה' " שיחשב כתחילת השמו"ע ושעומד לפני המלך. אבל העירו דיש מקום לחלק בין הכוונה של פירוש המילים, דבזה שייך לומר שהכוונה אחרי הברכה תועיל למפרע, לבין מה שצריך לכוון שעומד לפני המלך, דבזה יש סברא שלא תועיל למפרע.

אבל למעשה, בעצם חידושו של מרן הגר"ח הלוי זצ"ל, כבר השיגו עליו מרן החזו"א זצ"ל בגליונותיו לחדושי הגר"ח (ע"ש שכתב דכל אדם העומד להתפלל, לעולם אינו בגדר "מתעסק", דהרי יש לו ידיעה כהה שהוא עומד בתפילה לפני ה', אלא שאין לבו ער לזה כ"כ, ובדיעבד סגי בידיעה קלושה), ובאבי עזרי על הרמב"ם שם, וע"ע בבית ברוך על הח"א (כלל כ"ד סק"ג), וא"כ בודאי יש להקל בנד"ד.

האם אמירת ה' שפתי תפתח לפני שמו"ע היא לעיכובא

אבל עדיין יש להסתפק אי אריך למיעבד הכי, דהרי שנינו בברכות (ד:): כיון דתיקנו רבנן למימר ה' שפתי תפתח, כתפלה אריכתא דמיא (דאל"ה הוי הפסק בין גאולה לתפלה), והבה"ל (סי' קי"א ס"ב ד"ה חוזר) הסתפק במי ששכח לומר ה' שפתי תפתח, אם נחשב חסרון בעצם התפלה כיון דקבעוהו רבנן בתפלה, ולמסקנא כ' דיותר מסתבר לומר שהוא כתפלה אריכתא רק לענין שלא יהא הפסק בין גאולה לתפלה, אבל לא שיחשב כתפלה ממש ושיצטרך לחזור בשביל זה. אבל באג"מ (או"ח ח"ה סי' כ"ד סק"ח) הקשה על הבה"ל, וכ' דמשמעות תר"י שהוא לעיכובא, ולריטב"א וסדור דרי' סעדי' גאון נמי מסתבר שהוא לעיכובא. בכל זאת, כיון שהמ"ב נקט שאינו לעיכובא, קשה לומר דבנד"ד לא ימשיך את ברכת שמו"ע כדי למנוע מה שבירך ברוך אתה ה', מלהיות לבטלה.

האם ראוי לומר למדני חוקיך כדי לקצר ההפסק בין גאולה לתפלה

עוד יש לדון, האם יש ליעצו, אחרי שאמר ברוך אתה ה' על דעת לברך ברכת אשר יצר, כדי שלא יצטרך להפסיק בין גאולה לתפלה באמירת כל הברכה, ומאידך גיסא כדי שלא ימשיך בתפילת שמו"ע שהוא רק בדיעבד כיון שבתחילת הברכה לא התכוון לשמו"ע, אפשר כדאי שיסיים "למדני חוקיך", ואע"פ שבין גאולה לתפלה אינו המקום לומר פסוקי תהילים, אבל המ"ב בהל' ברהמ"ז (סי' קפ"ח סקכ"ב) פסק כן אפילו באמצע ברהמ"ז, דאם שכח לומר רצה בשבת, ונזכר בברכת בונה ירושלים אחרי שאמר ברוך אתה ה', מהנכון שיסיים תיכף "למדני חוקיך" כדי שלא יהא השם לבטלה, ואז נחשב שהוא עדיין לא סיים הברכה, וחוזר לרצה, וטעמו כדי שלא יצטרך להוסיף ברכת "אשר נתן" ללא צורך, ומקור האי דינא בח"א בשם הריטב"א בתענית (ג:), וכעין זה מבואר במ"ב בהל' תפלה (סי' קי"ד סוסקל"ב), במי ששכח לומר "משיב הרוח" בחורף, ונזכר אחרי שאמר ברוך אתה ה' של ברכת מחיה המתים, יסיים "למדני חוקיך" ואז דינו כאילו עדיין עומד באמצע הברכה, וממילא יכול לחזור ל"משיב הרוח" ע"ש.

אבל יש מקום לחלק, דהתם, אמירת "למדני חוקיד" היא לצורך ברהמ"ז ולצורך התפילה, שלא יצטרך לברך ברכה נוספת בברהמ"ז, ובשמו"ע יש פוסקים שאם כבר סיים ברכת מחיה המתים, הרי זה נחשב שכבר התחיל הרכת "אתה קדוש", ושוב אינו יכול לומר משיב הרוח, משא"כ הכא בנד"ד כל הנידון הוא הפסק, אבל אין שאלה של ברכה לבטלה, בזה אין הכרח שיאמר "למדני חוקיד". עוד יש להוסיף, דאמנם קיי"ל כמו שפסק המ"ב, אבל יש לציין שהאג"מ (או"ח ח"ד סי' צ"ג) ס"ל דאין לומר "למדני חוקיד" בכה"ג, משום שאמצע שמו"ע אינו המקום לומר תהילים ע"ש.

מחלוקת הב"י ורמ"א אי שרי להפסיק בין גאולה לתפלה בשבת

אבל עדיין יש מקום לדון דאפשר שבת שאני, ואם יש מקום להקל לגבי סמיכות גאולה לתפלה בשבת, בכה"ג אין לו צורך לשנות את סיום ברכתו לשמו"ע במקום אשר יצר, משום שכל ההיתר הוא רק בדיעבד, ולכן יש לדון לגבי סמיכת גאולה לתפלה בשבת.

הטור (סי' קי"א) הביא בשם הירושלמי טעם לסמיכת גאולה לתפלה משום דכתיב "יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, ה' צורי וגואלי" - היינו גאולה, וסמך ליה "יענך ה' ביום צרה" - היינו תפלה. לפ"ז כ' בהגהות אשר"י בברכות (פ"א סי' י') בשם האו"ז בשם ר"ת, דבשבת א"צ לסמוך גאולה לתפלה משום ששבת אינו יום צרה, והכי מבואר גם בכל בו (סי' ל"ה). אבל הב"י (סי' קי"א ד"ה ירושלמי) דחה את חידוש האו"ז וכי שאין דבריו נראין, משום שהפסוק הוא רק אסמכתא בעלמא, ובלא"ה צריך לסמוך גאולה לתפלה, ועוד דתפלת שבת במקום תפילות חול דענייה בעת צרה היא, ולכן פסק דגם בשבת ויו"ט נוהג האי דינא דסמיכות גאולה לתפלה.

להלכה כ' הרמ"א (סי' קי"א ס"א) י"א דהא דצריך לסמוך גאולה לתפלה היינו דווקא בחול או ביו"ט, אבל בשבת א"צ, והסביר דהנ"מ בין שבת ליו"ט הוא דשבת אינו זמן צרה, משא"כ יו"ט הם ימי הדין כדתנן ברי"ה, וסיים שטוב להחמיר אם לא במקום שצריך לכך. המחצה"ש (סוסי תקפ"ד) הביא עוד טעם בשם הלבוש, דעיקר ברכה זו נתקנה על גאולת מצרים שעברה, ובמצרים גם ביו"ט הי' להם יום צרה, משא"כ בשבת שלא הי' להם יום צרה במצרים משום ששבתו.

שיטת המ"ב דיש להקל בסמיכת גאולה לתפלה בשבת

כ' המ"ב (סי' קי"א סק"ט) כיון שהרמ"א כ' דטוב להחמיר אם לא במקום שצריך לכך, לכן בשבת מותר לענות איש"ר וקדושה וברכו בין גאולה לתפלה. עוד יש להוסיף שהשע"ת (סוסי ס"ו) הביא בשם השלמי ציבור דכמו"כ אם נזדמן לו טלית בין גאולה לתפלה בשבת, וכן אם שמע קול רעמים בשבת בין גאולה לתפלה, יכול לברך. לפ"ז נראה דאם ברכת הרעמים שהיא ברכת השבח נחשבת כצורך, והתיר לברכו בין גאולה לתפלה בשבת, ה"ה דיש להקל בנד"ד שיברך ברכת אשר יצר בין גאולה לתפלה, ולא ימשיך מה שהתחיל ברוך את ה' בתפלת שמו"ע, כיון שהוא רק בדיעבד, אא"כ נחלק, דהתם היא ברכה עוברת, משא"כ בברכת אשר יצר שאינה ברכה עוברת.

שיטת השאגת אריה וישועות יעקב דיש להחמיר בסמיכת גאולה לתפלה בשבת

אבל יש להעיר דהשאג"א (סי' ט"ז) פסק כהב"י נגד הרמ"א, והוכיח דאין חילוק בין שבת לחול לגבי סמיכת גאולה לתפלה, דהרי שנינו בברכות (כ"ז:) רב צלי של שבת בערב שבת, והקשו תר"י והרא"ש הרי גם בערבית צריך לסמוך גאולה לתפלה, וא"כ קודם צאה"כ עדיין אינו זמן ק"ש, ועכצ"ל שיקרא ק"ש אחרי תפלת מעריב, ואין זו סמיכת גאולה לתפלה, ות"י דכיון שיש מצוה להוסיף מחול על הקודש, לא חש רב לסמיכת גאולה לתפלה. והעיר השאג"א דאי נימא דבשבת לא בעינן סמיכות גאולה לתפלה, מה הקשו הראשונים, ועכצ"ל דגם בשבת צריך לסמוך גאולה לתפלה.

הישועות יעקב (סיי קי"א סק"א) ג"כ הוכיח דבשבת צריך לסמוך גאולה לתפלה, והביא שהרשב"א הקשה היאך אמרינן "ושמרו" בליל שבת, ותיי גאולה אריכתא היא. הרי מוכח מקושייתו דסי"ל דבשבת בעי סמיכות גאולה לתפלה. ועי"ע בשע"ת (סיי קי"א) שהביא שהשאג"א חולק על הרמ"א, ולכן חזר בו ממש"כ בסיי ס"ו, וכ' דאין להקל בכל מה שכתב שם.

לשיטת המ"ב בני אשכנז נוהגים כהרמ"א ועונים קדיש וקדושה בין גאולה לתפלה בשבת

אבל הבה"ל (סיי קי"א) חולק על השע"ת, וכ' דאין להחמיר בזה בשבת כיון דגם בחול יש מקילין לענות איש"ר וברכו בין גאולה לתפלה, ולכן יש לסמוך עליהם עכ"פ לענין שבת, אבל הוסיף דמבואר ברע"א דאין הכוונה שא"צ להסמיך גאולה לתפלה בשבת בכלל, ושיכול להתפלל שמו"ע לפני ברכות ק"ש, אלא כוונתו לומר שלגבי הפסק בין גאולה לתפלה יש להקל בזה. לפי"ז אפשר י"ל גם בנד"ד שימשיך ברכת אשר יצר מאחר והוא במצב של בדיעבד (אבל לכתחילה בודאי אין להקל לברך ברכת אשר יצר בין גאולה לתפלה בשבת, ולא דמי לעניית איש"ר וברכו שמקילין לכתחילה), ויתחיל שמו"ע כשיסיים הברכה (ויכול לסמוך עמש"כ השע"ת בסיי ס"ו בשם השלמי ציבור שמותר לברך ברכת הרעמים שהיא ברכת השבח כמו אשר יצר, דהרי למעשה המ"ב לא החמיר כמו השאג"א).

בני ספרד נוהגים כמו השו"ע דאין להפסיק בין גאולה לתפלה בשבת

אלא דיש להוסיף דכל זה הוא רק לשיטת הרמ"א, אבל לפי הב"י דאין נ"מ בין שבת לימות החול לגבי סמיכת גאולה לתפלה, בודאי אין להקל בזה, וימשיך להתפלל תפלת שמו"ע ולא יברך ברכת אשר יצר, וכיון שהכה"ח (סיי קי"א סק"ט) פסק כהב"י שלא יפסיק אפילו לדבר שבקדושה בין גאולה לתפלה בשבת, א"כ אם השואל הוא בן ספרד, יסיים את ברכתו בשמו"ע, ויברך ברכת אשר יצר אחרי שיסיים שמו"ע.

סיכום לדינא

תבנא לדינא, מי שהתפלל שחרית בש"ק עם הצבור, וכשסיים ברכות ק"ש לפני שמו"ע ואמר "גאל ישראל", הרגיש שצריך לצאת לנקביו, ולכן יצא ונטל ידיו, וכשחזר התחיל לברך "ברוך אתה ה'" על דעת לברך אשר יצר, ואז נזכר שאסור להפסיק בין גאולה לתפלה, אם הוא בן אשכנז יסיים את ברכת אשר יצר, ואם הוא בן ספרד, עדיף שלא יסיים ברכת אשר יצר, אלא ימשיך בתפילת שמו"ע, ואחרי התפלה יברך אשר יצר.

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ש"ק פ' שמות תשפ"ב

האם מותר לתת אבר מן החי לגוי במקום פקוח נפש

יש להסתפק אם גוי שנמצא במצב של סכנה יכול לעבור על אחד מז' מצוות בני נח כדי להציל את נפשו, כגון לאכול אבר מן החי, ואת"ל שאסור לו, האם נאמר שממילא אסור לישראל ליתנו לו מדין לפני"ע, דהרי שנינו בע"ז (ו:), דאסור להושיט או למכור אבר מן החי לגוי משום לפני"ע, וכן נפסק להלכה בפת"ש (יו"ד סי' ס"ב סק"א) בשם הפמ"ג שם.

כ' בפ' שמות (ד' כ"ד) "ויהי בדרך במלון ויפגשו ה' ויבקש המיתו", ופרש"י ע"פ הגמ' בנדריים (ל"א:): ויבקש המיתו למשה לפי שלא מל את אליעזר בנו, ועל שנתרשל נענש עונש מיתה, תניא אמר ר' יוסי חס וחלילה לא נתרשל, אלא אמר, אמול ואצא לדרך - סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים, אמול ואשה שלשה ימים - הקב"ה צוני לך שוב מצרים, ומפני מה נענש מיתה, לפי שנתעסק במלון תחילה.

קושיית הרא"ם על משה רבינו שלא מל את בנו משום סכנה

הרא"ם הקשה האיך עבר משה רבינו על מצות עשה דמילה משום סכנת הולד, הלא עדיין לא ניתנה התורה דכתיב בה "וחי בהם" - ודרשו חז"ל ולא שימות בהם (עי' יומא פ"ה:), וא"כ לא היה לו פטור מלמול את בנו משום סכנת הדרכים. ואמנם אחז"ל ביומא (כ"ח:): שאברהם אבינו קיים כל התורה כולה, ומסתמא גם משה רבינו קיימה, אבל היינו רק לחומרא, לקיים מצוות שאינם מז' מצוות בני נח, אבל להקל שלא למול בנו ביום שנצטווה למולו משום שהוא סכנה, מי מצי מיקל (וכן הקשו השטמ"ק והמהרש"א בנדריים ל"ב).

המהרש"א ת"י ע"פ תוס' בסנהדרין (ע"ד: ד"ה בן נח) שכי' דמצד הסברא, בשום מצוה אין חיוב למסור את נפשו, ואה"נ משה רבינו לא היה צריך למסור את נפשו על מילת בנו, והסיבה שהתורה כתבה "וחי בהם" לגבי ישראל, הוא משום שבישראל יכולנו ללמוד מרוצח ומנערה המאורסה שמחוייבים למסור את הנפש על כל המצוות אפילו בצנעא, קמ"ל "וחי בהם" דבשאר מצוות אינו חייב למסור את נפשו עליהן.

הרא"ם ת"י דשמא י"ל, דהאי קולא, היא קולא דאתי לידי חומרא, דיותר טוב לבטל מצוה אחת במקום סכנה, כדי שיקיים כל המצוות, ממה שיקיים מצוה אחת ויבטל כל המצוות (כעין דרשת ר' שמעון בן מנסיא ביומא פ"ה: חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה). הרי מבואר ברא"ם שהדין של "וחי בהם" לא נאמר בב"נ, ואפילו במקום סכנה חייב לקיים המצוות שלו, ורק במקום שאונסים אותו מבואר בסנהדרין (ע"ד:): שאינו מצווה למסור את נפשו על קידוש ה', אבל להתרפאות באיסורים, אסור לב"נ, ולפ"ז אסור לישראל להושיט אבמה"ח לגוי מסוכן, דכיון שהוא אסור לגוי אפילו במקום סכנה, נמצא שהישראל מכשילו ועובר על לפני"ע.

קושיות הפרשת דרכים על הרא"ם

אבל הפרשת דרכים (דרוש שני) הקשה על הרא"ם, וז"ל צווח אני על דברי הרא"ם, לו יהי דקרא ד"וחי בהם" חידוש הוא שחידשה תורה גבי ישראל, ואילו בבני נח ימות ואל יעבור, זהו דווקא בגוף אחד, כגון שאם היה מסוכן והוצרך לעבור על אחת משבע מצוות דידהו, אמרינן דימות ואל יעבור, אבל כדי שיקיים הוא המצוה ויביא לאחר לידי סכנה, זו לא שמענו, וא"כ הכא גבי משה שהוא היה מוזהר

למול את בנו, והתינוק לאו בר מצוה הוא, האיך יתכן לומר דכדי שיקיים מצות מילה, שיביא התינוק לידי סכנה וצ"ע עכ"ל.

עוד הקשה, דהא דאיצטריך "וחי בהם", היינו דווקא כשקדמה הסכנה, וכדי להציל את נפשו הוא צריך להתרפאות באחד מאיסורי תורה, דסד"א שלא יעבור בקום עשה לאכול איסור כדי שיתרפא, לכן אשמעינן קרא ד"וחי בהם" שיעבור ואל יהרג, אבל שיביא את עצמו לידי סכנה כדי לקיים מצוה, ע"ז לא בעינן קרא, דמהיכא תיתי לומר שיביא עצמו לידי סכנה כדי לקיים מצוה אחת. הלא כתוב "ואף את דמכם לנפשותיכם אדרוש", ומאי חזית דכדי לקיים מצוה אחת, יעבור על דברי תורה בקום ועשה. לפ"ז אפילו אם בבי"נ לא אמרינן "וחי בהם" ולא שימות בהם, אלא ימות ולא יעבור, י"ל דהיינו דווקא כשקדמה הסכנה, והוא עכשיו נמצא במצב של סכנה, אבל להביא עצמו לידי סכנה כדי לקיים מצוה, פשיטא דלא אמרינן הכי, ואם כן מהיכא"ת לומר דכדי לקיים מצות מילה, יביא התינוק לידי סכנה, וצ"ע.

למסקנא נקט הפרשת דרכים (שם ד"ה בריש כל), לא מיבעי דבי"נ שאנסוהו לעבור על איסור, שאינו חייב למסור את נפשו, אלא גם יכול להתרפאות מדבר שאסור לבי"נ במקום סכנה, וכן פסק בשו"ת חת"ס (יו"ד סוסי' ע'), אבל ע' באו"ש (הל' יסודי התורה פ"ה סוף ה"ו) דמשמע מדבריו שמחמיר בזה כשיטת הרא"ם.

אבל יש לציין שהפרשת דרכים (שם ד"ה ודע דמשע) הוסיף, דבשפיכת דמים גם גוי חייב למסור את נפשו ולא לעבור, משום דסברת "מאי חזית דדמא דידך סומק טפיי" שייכת בין בישראל ובין בגוי.

האם מותר להושיט אבר מן החי לבן נח שהוא מסוכן

רע"א (יו"ד סי' ס"ב ס"ב) הביא שהפמ"ג (תיבת גומא פ' שמות) הסתפק, לפי דברי הרא"ם שלא מצאנו היתר לבן נח לעבור איסור במקום פקו"נ, מה הדין אם יש בן נח מסוכן, האם נאמר שאסור לישראל להושיט לו אבר מן החי כדי לרפאותו. אבל ע' במנ"ח (מצוה רצ"ו סק"ג) דפשיטא ליה שאסור לו להתרפאות בדבר שאסור לו כשיטת הרא"ם (ורק אם אנסו אותו לעבור, ואם לאו יעבור יהרגוהו, אז מותר לו לעבור ולא ליהרג כמבואר בתוס' ע"ש), ובשו"ת רע"א (הוצאת מכון המאור ח"ד סי' כ"ז עמוד תקמ"ד) ג"כ פשיטא ליה דאסור, וכן מבואר בחי' הגר"ח (הל' רוצח פ"א ה"ט ד"ה וביאור) דלא מצאנו היתר של פקו"נ בבני נח.

מאידך גיסא, מרן החזו"א זצ"ל (בגליונות על הגר"ח שם) חולק על מרן הגר"ח זצ"ל, וסובר דגם אצל בן נח יש דין של פקו"נ, והביא ראיה מהא דשנינו בסנהדרין (ע"ד:) ונפסק ברמב"ם (פ"י הל' מלכים ה"ב), שאין בן נח מצווה על קדושת ה', ואינו מצווה למסור את נפשו על ז' מצוות, ולכן אם אנסוהו לעבוד ע"ז, יעבור ואל יהרג כיון שאינו מצווה על קידוש ה' (וטעמא דכתיב "ונקדשתי בתוך בני ישראל" ואין בני נח בכלל ישראל), ומבואר דפקו"נ דוחה את האיסורין, וממילא יש היתר של פקו"נ גם בבן נח, וכן העיר מרן רה"י זצ"ל באבי עזרי (הל' רוצח פ"א ה"ט) על דברי הגר"ח זצ"ל.

שיטת המנ"ח שאסור לבי"נ לעבור על אחד משבע מצוותיו כדי להציל חבירו מסכנה

עוד הוסיף המנ"ח (שם סק"ד), דגם לשיטת הפרשת דרכים שמותר לבי"נ לעבור על אחד מז' מצוות דיילי במקום סכנה, מ"מ היינו דווקא אם הוא בעצמו מסוכן, אבל אין לו שום היתר לעבור עבירה כדי להציל חבירו מסכנה, משום דרק ישראל מצווה לעזור ולרפאות את חבירו, דאל"ה הוא עובר על "לא תעמוד על דם רעד", משא"כ בבי"נ שאינו מצווה ע"ז.

והנה יש מביאים ראיי דאין היתר לעבור עבירה בפקו"נ בבן נח, מרש"י בסנהדרין (ע"ד. ד"ה סברא וכן בד"ה מאי חזית) שכתב ד"וחי בהם" הוא משום דיקרה וחביבה נפשם של ישראל בעיני הקב"ה ע"ש, והאי סברא ליתא בעכו"ם, וכן מפורש גם בתוס' בסנהדרין (ע"ד. ד"ה ב"ג) דקרא ד"וחי בהם" נאמר רק בישראל ולא בבן נח. וע' בזכרון שמואל (סי' ס"ה אות ג' ואילך, וכן בחי' ר' שמואל כתובות סי' ד' אותיות ו' – ח') שהוכיח מתוס' דגם במקום שאין בו היתר של פקו"נ, אינו חייב למסור את נפשו באונס, משום שהתורה לא חייבתו לשמור מצוותיה במקום אונס. לפ"ז חקר מרן רה"י ר' שמואל זצ"ל, האם בישראל יש שני

גדרים בדין יעבור ואל יהרג, גם גדר של פקו"נ וגם גדר של אונס, והכריע שבישראל נאמרו שני הגדרים ע"ש באריכות.

האם יש לפנ"ע כשהדבר מותר למכשיל ואסור להנכשל

אבל עדיין יש מקום להסתפק, דאפילו אם נאמר שאסור לגוי להתרפאות מאבמה"ח, מ"מ כיון שמותר לישראל לאוכלו במקום פקו"נ, אפשר אין ישראל עובר בלפנ"ע, דהרי הפמ"ג (יו"ד סי' ס"ב משב"ז סק"א) הביא בשם שו"ת אמונת שמואל (סי' י"ד), דבמקום שהישראל אינו מצווה, אינו עובר בלפנ"ע אם נותנו לגוי, ולפ"ז כיון שמותר לישראל להתרפאות באבמה"ח במקום סכנה, אפילו אם אסור לגוי להתרפאות ממנו, מ"מ נימא דאין ישראל עובר בלפנ"ע אם מושיטו לו.

אבל מוכח מהרבה אחרונים שחולקים על האמנות שמואל, דהנה בפסחים (כ"ב:) הוכיחה הגמ' שאבר מן החי מותר בהנאה מהא דיש איסור להושיטו לבן נח רק משום לפנ"ע, ולא אסרינן לה משום שהוא אסור בהנאה. והקשו האחרונים (הכרתי ופלתי סי' כ"ז סק"ב וסי' ס"ב סק"ג, וצל"ח בסנהדרין נ"ט. ד"ה ונקדים, ושפ"א ואור חדש בפסחים בסוגי' שם, ואמרי בינה בה"ל טריפות סי' ו'), מ"ט לא מוקי לה שיש איסור לפנ"ע בכה"ג דלא מיתסר לישראל משום אבר מן החי, כגון בבהמה טמאה, ובזה אין לאסור מצד איסור הנאה, אלא רק משום לפנ"ע. ולכאורה לפי האמנו"ש אין זו קושי' כלל, דבכה"ג גם אין לפנ"ע, וע"ש בחי' רעק"א שרצה לתרץ הכי, אלא שכתב שהפר"ח דחה את חידושו של האמנו"ש. אמנם בחי' רע"א במנחות (ק"א:) הוכיח כשיטת האמונת שמואל, אבל ע"י בשו"ת ר' שלמה איגר (כתבים סי' כ"ח) מה שהעיר לאביו ע"ז.

וחוץ משיטת כל הני אחרונים, גם האמונת שמואל יודה בנד"ד שיש איסור של לפנ"ע, דהרי הקשה בעצמו למה יש איסור של לפנ"ע כשנותן יין לנזיר, הלא המושיט אינו נזיר, וכיון שמותר לו לשתות יין, לפי יסוד שלו למה אסור להושיטו לנזיר, ותי' דיש לחלק, דהתם המושיט מצווה בפרשת נזיר, משא"כ בשאלה של האמונת שמואל דן בה, מדובר באופן שבני ישראל אינם מצווין עליו, וא"כ בנד"ד שישראל נותן אבמה"ח לנכרי במקום סכנה, אע"פ שהישראל אינו מצווה על אבמה"ח במקום סכנה, אבל בעצם הוא מצווה על לאו זה, ולכן חולה שיב"ס שמותר לו לחלל שבת, בודאי אסור לו להכשיל אחרים בחילול שבת, דסוף סוף גם הוא מצווה על השבת, אלא שעכשיו במצבו מותר לו לחלל שבת.

קושי' על שיטת הרא"ם שאסור לגוי להתרפאות באבר מן החי גם במקום פקו"נ

הפמ"ג הנ"ל בתיבת גומא הקשה, לשיטת הרא"ם שאסור לב"נ להתרפאות באיסור גם במקום פקו"נ, ומאידך גיסא מותר לישראל כיון שהוא פקו"נ, הרי שנינו בסנהדרין (נ"ט.) ליכא מידי דלישראל שרי ולבן נח אסור, ותי' הפמ"ג דאמנם לישראל מותר במקום פקו"נ משום "וחי בהם", מ"מ אין הכוונה שישראל אינו מצווה כלל, אלא שמצוה זו דחווה, דילפינן מ"וחי בהם" שפקו"נ דוחה כל המצוות (חוץ מג' עבירות חמורות), וא"כ לא הותר האיסור אצל הישראל, אלא שעדיף לו לקיים הנפש ולדחות האיסור.

עוד תי' הפמ"ג, דבישראל יש מצוה להחיותו, והמצוה היא היא שדוחה את האיסור, אבל בב"נ שאין מצוה להחיותו, ממילא אינו דוחה פקו"נ, ובכה"ג דלישראל יש מצוה לא שייך לומר "ליכא מידי" על מה שלב"נ אסור לעשות כן, כעין מש"כ תוס' בחולין (ל"ג. ד"ה אחד) לגבי מצות ת"ת ושבייתת השבת, דלב"נ אסור ללמוד תורה ולשמור שבת, וישראל מצווה לקיים אותם, ולא שייך בהו "ליכא מידי".

ביאור המהרש"א למה היה משה רבינו חייב מיתה על ביטול מצות עשה

המהרש"א בנדרים (ל"א: ד"ה לא עמדו) הקשה, וז"ל וא"ת וכי חייב מיתה משום שנתרשל, והרי אין בה רק עשה לאב, וי"ל דעם סביביו נשערה מאד (תהילים נ' ג'), אי נמי דעדיין מבני נח היה, דאזהרתן זו היא מיתתן (ע' סנהדרין נ"ז.), ע"כ מפענח רזא עכ"ל.

תבנא לדינא, נחלקו הדעות אם מותר לתת אבר מן החי לנכרי במקום פקו"נ, הפמ"ג נסתפק בדבר, ואילו הרא"ם ורע"א והמנ"ח ומרן הגר"ח הלוי זצ"ל ס"ל דאסור לתת לו מדין לפני"ע כיון שאין לו היתר לאכלו, אבל הפרשת דרכים ומרן החת"ס והחזו"א ואבי עזרי זצ"ל מקילים ליתנו לו. עוד הוסיף המנ"ח וחלק מהאחרונים הנ"ל, דמ"מ אם אנסו אנס לעבור על אחד ממצוותיו, ואם לא יעבור יהרגנו, מותר לו לעבור ולא ליהרג, ובכל אופן אפילו אם מותר לו להתרפאות במקום סכנה, מ"מ היינו דווקא לאיש עצמו שהוא בסכנה, אבל אסור לו לעבור עבירה בשביל סכנת חבירו.